

חסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

כבוד התורה

ביאור המושג כבוד התורה. כבוד התורה כולל בתוכו כמה ענינים (לפחות שלושה), לכבד את התורה בעצמה דהיינו ספרי התורה ושאר הספרי הקודש, וכן לכבד את התוכן של התורה דהיינו כל דברי התורה שכתובין בתורה שכתב ושב"ע"פ, וגם לכבד את התלמידי חכמים, וכל זה כולל במושג כבוד התורה וכפי שיבואר (ובמסגרת קצרה זו נכתוב מעט מזעיר, שבאמת זה צריך לכלול ספר שלם). - והנה בגמ' סוטה דף מט ע"א, . משמת ר"ע - בטל כבוד התורה וכו' עוד שם, משמת ר"ג הזקן - בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. וברש"י שם, מצינו שם בשני אופנים בביאור העניין של כבוד התורה שנתבטל, לגבי ר"ע כתב, 'בטל כבוד תורה - שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש (סנהדרין דף נא): וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה'. עוד כתב שם לגבי ר"ג, 'משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה - במסכת מגילה (דף כא) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למידין תורה אלא מעומד משמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב' ע"כ. דהיינו שהם היו לומדים תורה מעומד וזה היה כבוד לתורה שאין כדוגמתו ללמוד תורה דווקא בעמידה.

כבוד אמיתי שייך רק אצל מי שלומד תורה. על המשנה באבות פרק ו מ"ג, שהלומד תורה מפי חבירו ואפילו אות אחת חייב לכבדו, שם כתוב 'זאין כבוד אלא תורה שנאמר (משלי ג' ל"ה) כבוד חכמים ינחלו (משלי/כ"ח י') ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר (שם/משלי/ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו: וכתב רש"י שם, ואין כבוד אלא תורה. כלומר אלא לתורה ולא אצריך לנהוג בו קאי והכי קאמר אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי תורה. כבוד חכמים ינחלו ולמה הן נוחלין כבוד בשביל שהם לומדין את התורה ויורשינן אותה כנחלה. ואין טוב אלא תורה. נ"א ואין כבוד אלא תורה כלומר אין כבוד זה שאנו עושין ומצריכין לאדם לנהוג בו כבוד אלא ברבו שלימד לו תורה

אבל לימדו אומנות אחרת כגון שוליא דנגרי לא: ע"כ. והיינו שהאדם המכבוד באמת אצל הבריות הוא רק הלומד תורה, וכל השאר זה כבוד מדומה, מחמת שצריכים לו וכו', וברגע שאין צריכים אותו אף אחד לא יסתכל עליו.

כבוד התורה הוא בידי החכם למחול עליו כשירצה. כתב הלבוש (יורה דעה סימן רמב סעיף לב) "הרב אפילו רב מובהק שמחל על כבודו בכל הדברים הללו או באחד מהם לכל תלמיד או לאחד מהם כבודו מחול, דכתיב [תהלים א, ב] כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וגו', ודייקינן קראה תורת ה' וקראה תורתו, ומשמע דעל האיש הנזכר בתחלת המזמור אשרי האיש קאי, ומשינין בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו, כלומר כבוד התורה היא בידו לעשות בה מה שירצה בין שלא למחול על כבודו בין למחול על מיהו אף על פי שמחל מצוה על התלמיד להדרו, דהיינו אם מחל הרב על הקימה לפניו, מכל מקום צריכין לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו וכיוצא בזה, וכל שכן שאסור לבזותו ע"כ.

הזמן של ימי הספירה במהותו שייך לענין כבוד התורה. כתב המהר"ל בספר נתיבות עולם (נתיב התורה - פרק יב) ובפרק הבא על יבמתו (יבמות ס"ב ע"ב) אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היה לו לרבי עקיבא וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה וכו' תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת ... פירוש כי בתורה נאמר בה (משלי ג') אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, וכאשר לא נהגו כבוד בתורה ניטל מהם גם כן אורך ימים. ומה שאמר שמתו מפסח ועד עצרת, יש לפרש כי הזמן הזה מפסח ועד עצרת מורה על כבוד התורה, כי הספירה ארבעים ותשעה יום עד מתן תורה כי התורה היא מתעלה עד שער החמשים, ולפיכך הספירה ז' שבועות מדריגה אחר מדריגה עד שער החמשים, והם לא נתנו כבוד לתורה לנהוג כבוד בחבריהם, כמו שיש לתורה התעלות כמו שמורה עליו ימי הספירה שיש לתורה התעלות עד שער החמשים ולפיכך מתו מפסח ועד עצרת דווקא. ומתו גם כן שלשים ושנים ימים כמנין כבוד שהוא ל"ב, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, וכו' ובהמשך שם הוסיף 'ועוד יש לך לדעת,

מזן ראש הישיבה הגד"ג אדלשטיין שליט"א

כבוד מלך וכבוד התורה

בתוס' סנהדרין י"ט ע"א, הק' בהא דאמרו שם, דשמעון בן שטח אמר, ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך, והק' התוס' דהא אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה דכבוד התורה עדיף, כדאמר בפ' שבועת העדות, וכיון דחכם א"צ לעמוד כ"ש מלך, דטפי עדיף מלך מת"ח כדאמר לקמן, דאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ותי' התוס' דודאי עשה דכבוד תורה עדיף, והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך, הוא משום קרא דקאמר שום וכו', שתהא אימתו עליך, כי כבודו בא לו משום דמצות המקום כך הוא, ואין יכול להפקיע מצות המקום, אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול על כבודו וכו', עכ"ד התוס'. ויל"ע בביאורם, דוכי כבודו של ת"ח לא בא משום מצות המקום, והא גם זה הוא מצות המקום.

ונראה לבאר בזה, דגבי ת"ח ענין הכבוד הוא מחמת חשיבותו, דבאמת אית ליה חשיבות טפי מאחריני, ובאמת מגיע לו כבוד יותר מאחריני [ו'תורתו דיליה", היינו שהוא עצמו הוא חפצא של תורה, ותורה צריכים לכבד]. ובהכי ענין הכבוד הוא ענין של זכות מזכויותיו, והוי בעלים על הך זכות, ולהכי שפיר שייכא ביה מחילה, ומשא"כ עצל מלך, דבאמת אין בו חשיבות טפי מאחריני, ובאמת לא היה מגיע לו כבוד יותר מאחריני, אלא דענין הכבוד בזה הוא לצורך הנהגות המלכות, שאם לא יכבדוהו לא יוכל להנהיג, ובהכי ענין הכבוד לא הוא ענין של זכות מזכויותיו, ולהכי לא שייכא ביה מחילה.

(שיעורי רבי גרשון סנהדרין)

כבוד רבו וכבוד ת"ח

בגמ' קידושין לב א, מבואר שרב שמחל על כבודו, כבודו מחול, וילפי' לה מקרא דוה' הולך לפניו יומם. והנה הגר"ז מדייק ברמב"ם (פ"ה מהל' ת"ת ה"א) דמלבד ההלכה של כבוד רבו, איכא עוד הלכה של הידור לכל תלמיד חכם אף שאינו רבו, ודין זה הוא בקימה שיש בה הידור דהיינו בד' אמות, ועל הלכה זו לא שייכא מחילה.

והנראה מבואר מזה, דענין כבוד רבו, הוא ענין של זכויות לרבו, והוא הבעל דבר על זה, ולהכי שייכא ביה מחילה, משא"כ ענין הידור לכל תלמיד חכם, דהוי מצוה לשמים, משום כבוד התורה.

(שיעורי רבי גרשון כתובות)

כבוד התורה בלויית ת"ח

כתובות יז א, רב ששת ואיתימא רבי יוחנן אמר נטילתה כנתינתה, מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא. ולכא' יש להבין, מה"ת שהיה ענין בשישים רבוא בנתינתה, והא אפשר דכך יצא במציאות, וצ"ל שאם כך היה במציאות, כנראה שזהו מנין האנשים הנצרך בשביל כבוד התורה, וכמו דחזינן הכי בנתינתה ה"ה בנטילתה.

והא דחשיב כשמלווין ת"ח שמת כ"נטילתה", יש לבאר, דהא איירינן הכא במאן דקרי ותני, וא"כ כשהוא הולך, התורה שלו הולכת עמו.

(שיעורי רבי גרשון כתובות)

הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
ראש ישיבת חברון

גדר כבוד התורה

איתא בברכות (סג א), תנו רבנן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו, פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש, "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה", והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל, אמרה תורה והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה, עכ"ד הגמ'.

והנה כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, היה זה לאחר חורבן בית המקדש, שבאו להעמיד את בנין התורה לדורות הבאים, ובודאי שהזמן שנכנסו ליבנה הוא הזמן שבו הניחו את היסוד לבנין התורה בישראל, וראוי לדרוש בדבר ובענין שיהיה היסוד לבנין התורה, ומזה שפתח ר"י בכבוד התורה, הרי מבואר דכבוד התורה הוא היסוד לבנין התורה בישראל.

עוד למדנו מדברי הגמ', כבודה של תורה מה הוא, וזה ממה שפתח ר' יהודה בכבוד התורה, ודיבר במעלתו של מבקש ה', ובמעלתם של ת"ח ההולכים ממדינה למדינה ללמוד תורה, למדנו כי כבודה של תורה הוא ע"י מבקשי ה', המבקשים ומשתוקקים לכתרה של תורה.

וביאור הדברים, כי ענין הכבוד הוא במה שאדם מוקיר ומחשיב הדבר, ולכן גם כבודה של תורה בא דוקא ע"י לומדיה, המייקרים ומחשיבים את התורה, וזה בא לידי ביטוי לפי גודל הביקוש וההשתוקקות של מבקשי ה' לזכות בכתרה של תורה, ולכן כבודה של תורה בא ע"י מעלת מבקשי ה', הם הת"ח המבקשים ומשתוקקים להתעלות במעלות התורה.

והנה איתא שם בגמ' עוד, "עוד פתח רבי יהודה בכבוד התורה ודרש, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם, וכי אותו היום נתנה תורה לישראל, והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה, אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום יום כיום שנתנה מהר סיני". ולמדנו מדברי הגמ' בחינה נוספת בכבודה של תורה, והיא בחביבותה אצל לומדיה כיום שניתנה, והיינו דאין לך דבר מזולזל יותר מדבר שנתיישן ופסקה חיבתו, וכבודה של תורה הוא בחביבותה ובהתחדשות אצל לומדיה, שאף שלומדים אותה בכל יום אינה מתיישרת ומתחדשת חיבתה אצלם כיום שניתנה.

ומרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ביאר, דב' ענינים אלו של כבוד התורה המבוארים בגמ' שם, הם משורש אחד. כי עד כמה שיש ביקוש והשתוקקות אצל לומדיה, להשיג עוד מעלה ועוד מדריגה בתורה, כך היא חביבה אצלם כיום שניתנה, ואם מפסיק הצמאון והביקוש אצל לומדיה פוסקת חיבתה והיא מתיישנת אצלם.

ובזה נראה לבאר מה שנתייחדו הימים שבין פסח לעצרת לכבוד התורה, כמש"כ המהר"ל בנתיבות עולם פ"ב, שהזמן שבין פסח לעצרת מורה על כבוד התורה, [ועי"ש שלכן נעשו תלמידי ר"ע בימים אלו, כיון שחטאם היה שלא נהגו בכבוד התורה, וכמש"כ גם המהרש"א ביבמות סב ב].

ונראה לבאר דברי המהר"ל שנתייחדו ימים אלו לכבוד התורה, לפי דברי החינוך, שענינים של ימים אלו בין פסח לעצרת שהם ימי הספירה, הוא בספירת הימים למתן תורה, שבזה בא הביטוי להראות ההשתוקקות והרצון החזק לתורה, ומבואר היטב לפי דבריו שלכן ימים אלו חשובים מיוחדים לכבוד התורה, שהרי עיקר כבודה של תורה הוא בביקוש ובהשתוקקות אליה, וכמו שהבאנו מסוגיית הגמ' בברכות, דכבודה של תורה הוא ע"י לומדיה כשהם מבקשי ה', ולכן הימים שבין פסח לעצרת שהם מיוחדים להראות ההשתוקקות והרצון לתורה ע"י ספירת הימים, הם ימים המיוחדים לכבודה של תורה.

ומבואר מאוד מה שהעמיד ר' יהודה את כבודה של תורה כיסוד לבנינה של תורה ביבנה, שהרי כך היה המהלך בתחילת נתינתה של תורה בסיני, וכך מתחדש ענין קבלת התורה בכל שנה, שקבלו את התורה מתוך הספירה שהוא ביטוי של השתוקקות ורצון חזק לקבלת התורה, שזה כבודה של תורה, וכמו שכבודה של תורה הוא היסוד לקבלת התורה בנתינתה מסיני, ע"י ספירת הימים שבין פסח לעצרת, כך הוא גם המהלך לדורות, שכל בנין של תורה עומד על יסוד של כבודה של תורה, ע"י הביקוש וההשתוקקות של לומדיה, ולכן העמיד ר' יהודה את בנינה של תורה ביבנה על כבוד התורה של בקשת התורה.

(חיזוק - ח)

כי הכבוד נקרא אור דכתיב (יחזקאל מ"ג) והארץ האירה מכבודו, וידוע כי אין הזיו ואור בעולם רק מפסח ועד עצרת שאז האור הוא זך וטוב לכך נקרא חדש אייר זיו, מפני שאתו זמן הזיו והאור בעולם והתורה נתנה בעצרת שהוא סוף הזמן שהוא זיו, וכל זה מורה על כבוד ואור התורה, והם לא נהגו כבוד בחבריהם שהם תלמידי חכמים יודעי התורה לכך מתו בזמן הזה.

כבוד התורה הוא שהת"ח מתנהג בדרך הישר. כתב בספר מסילת ישרים (פרק יא) והענין, שכל אדם לפי מדריגתו ולפי מה שהוא נחשב בעיני הדור, צריך שיתבונן לבלתי עשות דבר בלתי הגון לאיש כמותו, כי כפי רבות חשיבותו וחכמתו כן ראוי שירבה זהירותו בדברי העבודה ודקדוקו בה, ואם איננו עושה כן, הרי שם שמים מתחלל בו חס וחלילה, **כי כבוד התורה הוא, שמי שמרבה הלימוד בה ירבה כמו - כן ביושר ובתיקון המדות,** וכל מה שיחסר מזה למי שמרבה בלימוד, גורם ביזיון ללימוד עצמו, וזה חס - וחלילה חילול לשמו יתברך, שנתן לנו את תורתו הקדושה וצונו לעסוק בה להשיג על ידה שלימותנו.

יש איסורים שהתירו מפני כבוד התורה. כתב בערך לחם (אורח חיים סימן שלט) יש מתירין לרקד ביום שמחת תורה מפני כבוד התורה, ומקורו כבר קדום ראה בביכורי יעקב סימן תרסט, שהביא כבר שכתב מהר"ק בשם רב האי גאון, יום זה רגילין אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומר קלוסים לתורה. ואף שזו משום שבות הוא, נהגו בו היתר משום כבוד התורה, עכ"ל. וכן התירו לגבי איסור הוצאה, בשו"ע אר"ח (סימן שא סעיף מג) שהמוצא ס"ת בשדה, וכו' ואם היו גשמים יורדים, מתעטף בעור וחוזר ומכסה אותו, ונכנס בו. וביאר המשנה ברורה (ס"ק קס) גשמים יורדים - שתתקלקל הס"ת התירו לו להתעטף וחוזר ומתעטף בבגדים מלמעלה ונכנס שזהו כבודה שלא תתקלקל בגשמים: **בדיני עדות.** תלמיד חכם אינו צריך לילך להעיד לפני בית דין הקטן ממנו מפני כבוד התורה, אבל היכי דהעדות הוא לאפרושי מאסורא חייב להעיד. **בנידוי חכם הקילו.** ראה ערוך השולחן יורה דעה סימן שלד, סעיף לה, מש"כ, חכם זקן בחכמה אף שאינו זקן בשנים או אב ב"ד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם מפני כבוד התורה אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו והיינו שחוטא ומחטיא את הרבים דאז רודפין אותו אבל כשחטא איזה חטא לעצמו מלקין אותו בביתו וכן כל ת"ח שחייב נידוי אין לב"ד לקפוש ולנדותו במהרה אלא נשמטין ממנו בכל האפשרי אא"כ רואין שהרבה יתקלקלו ע"י כך דאז אין נושאין לו פנים וחסידים החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות ת"ח

איסורים מחמת כבוד התורה. אסור להרהר במבואות המטונפות בד"ת מחמת כבוד התורה (כ"כ הרמ"א יו"ד רפב סעי' יט).

יש הרבה דינים מחמת כבוד התורה. בדברי הרמב"ם והשו"ע מפורשים הלכות כבוד ספר תורה: "כל הרואה ספר תורה כשהוא מהלך חייב לעמוד מפניו... מצוה לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי... ולא יחזיר אחריו לספר תורה אא"כ היה גבוה ממנו עשרה טפחים... כל מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכובד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן לכל באי עולם". וכן ברכת התורה בעליה לתורה, כ' בשולחן ערוך אורח חיים (סימן קלט סעיף ח) אפילו ברך ברכת התורה לעצמו ותיכף קראוהו לקרות בתורה, צריך לחזור ולברך: אשר בחר בנו, כשקורא בתורה, דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בצבור. וביאר המשנ"ב, (ס"ק ל) ר"ל ולא הוי ברכה זו ברכה יתירתא, ומ"מ כדי שלא יהיה ברכה הראשונה בכדי כתב הפר"ח וכן שארי אחרונים דיראה לקרוא עכ"פ פסוק אחד כגון יברכך דרך הילוכו לס"ת: ע"כ.

כבוד התורה

ידוע כי עשה דכבוד התורה עדיף, ומקדימין ת"ח לעם הארץ כמה פעמים, ואף בהזדמנו לדון יש להקדים ת"ח כמב' בחו"מ סי' ז'.

ויש לדון כאשר הגיע אדם לרופא [ח"ו] ורואה תור גדול, אכן הוא עדיף מהם לפי שהוא ת"ח שקודם לע"ה, האם מותר ע"י תחטלה [כלי חילול ד'] להקדים את כולם.

רכב

ידוע כי אל"י הנביא אמר לנביאי הבעל קחו לכם הפר האחד כי אתם הריצים, ומרן הגרי"ק בספרו דרך אמונה כתב, דמכאן כי ריבס קודמים ליחיד לענין צדקה.

ומעתה, ת"ח הנוסע לתת זעזוע לריבס, האם מותר לו לעקוף את כל הרכבים שלפניו [כאן אין חילול ה'] שהרי ריבס צריכים לו, ואינו חייב להיות בתורה יחד עם כולם.

נישוק ס"ת

אמר לי מו"ר הגרי"פ שיינברג זצוק"ל כי אין לנשק ס"ת בימי החורף רק ע"י הפסק טלית, ומקור לזה שהרי אין להכניס מטבע לפיו מפני שידי הכל ממשמשין בה, ויש סנה דדבר אף בס"ת חשש הגרי"פ כי כן. שוב שמעתי כי כך הורו כמה מחכמי ישראל.

כל דפריש

זה פשוט, כי סיעה של ת"ח ויש שם עמי הארץ מועטים, ופרש מהם אחד, הרי כל דפריש מרובא פריש וחייב לעמוד בפניו. [אגב, אמר מרן הגרי"א למורי אבי הגאון שליט"א, כי אין חובת קימה באוטובוס, כאשר אבי קם לפניו שם].

ויש לדון כאשר נזדמנו שניים, אחד ת"ח מופלג אבל לא ידוע לעם והשני נאמר עליו כי בגד שמלא כמרדעת של חמור [ראה חו"מ סי' ז' והגהת הגר"א] והוא קם מפניהם, מצד אחד קם בפני החכם, מצד שני נחשב בעיני העם כי מכבד הוא את בעל המרדעת, כי ברור להם שקם מלפניו, האם שפיר דמו, או שמא "בהדי הוצא לקי כרבא".

ובפרט מי שיט איסור להחניף לו, וחייבים ע"פ דין לעשות לו מז"כ בבה"ל סימן א' וע"י שקם ניתן לו חיזוק כי אין יודעים שם עבור זה שלידו.

מוניעת כבוד

ת"ח אשר שמחים בכניסתו ורוקדים לפניו, לקיים עשה דכבוד התורה, אכן הוא מואס בזה ורוצה לברוח מחמת ענוה, [מסופר על הגרי"צ כי אחר שזכרו אורו כהוגן הקיף את כל אשר אכל] האם ימנע אורו מזה או שמא מוטל הוא את הריבס מלעשות מצוה.

'כבוד התורה'

כאשר שמואל מוציא את ישראל למלחמה לקראת פלשתים, נטשת המלחמה וישראל ניגף לפני פלשתים. מורים זקני ישראל לעם להביא את ארון ברית ד' משילה אל שדה המלחמה 'ויבא בקרבנו וישיענו מכף אויבנו'.

אכן כשהגיע הארון אל המחנה 'ויריעו כל ישראל תרועה גדולה'. כאשר שמעו הפלשתים את קול התרועה 'ויראו הפלשתים' ואמרו 'אוי לנו מי יצילנו מיד האלוקים...המכים את מצרים בכל מכה במדבר'. אף על פי כן התעשתו הפלשתים ונלחמו עם ישראל 'ותהי המכה גדולה' 'וארון אלוקים נלקח'.

כאשר הגיע לשילה, אל עלי הכהן, השמועה הקשה על שרשרת האסונות, מנסת ישראל מפני הפלשתים 'וגם שני בניך מתו...וארון האלוקים נלקחה' נפל עלי מעל הכיסא 'ותשבר מפרקתו וימות'. באותה שעה, 'כלתו אשת פינחס' עמדה ללדת 'ותשמע את השמועה אל הלקח ארון האלוקים' 'ותכרע ותלד' בן. 'ותקרא לנער אי כבוד לאמור גלה כבוד מישראל' 'גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלוקים'.

אחרי קבלת התורה במעמד הר סיני כאשר 'ויסעו מהר ד' דרך שלשת ימים' 'וארון ברית ד' נוסע לפניהם'. מביא רש"י מהספרי: 'זה הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחים'. הרמב"ן מביא הירושלמי בשקלים שגם התורה, הלוחות השניים, היו בארון ונחלקו אם היה ארון אחד או שניים.

הרי לפנינו כי 'ארון ברית השם' אשר לוחות ושברי לוחות בתוכו הוא הנקרא 'כבוד' השוכן בתוך ישראל. התורה היא כבודם של ישראל ואולי משמעות זו כלולה ב'כבוד התורה'.

בקבלת התורה במעמד הר סיני קיבלנו כולנו יחד 'כבוד' לעם ישראל. לכן כאשר נשבה ארון האלוקים המשמעות היא 'גלה כבוד מישראל'.

'כבוד התורה' מחייב הקפדה מיוחדת על שמו של המקום בו מונח ספר התורה. הגמ' בשבת על המשנה 'על שלש עברות נשים מתות בשעת לידתן' מביאה 'תנו רבנן על שלש עבירות נשים מתות וילדות רבי אלעזר אומר נשים מתות ילדות... ויש אומרים על שקורין לארון הקודש ארנא'. שקראו לו 'ארון' סתם ולא 'ארון הקודש'.

עוד שם בגמ' 'בעוון שני דברים עמי הארצות מתים על שקורין לארון הקודש ארנא ועל שקורין לבית הכנסת בית עם'. המגן אברהם הביא את דברי הגמ' הללו וכתב: 'דצריך לומר ארון הקודש' ולא לומר ארון סתם.

המקום עליו קוראים בתורה נקרא תיבה והמקום בו מונח הספר תורה נקרא ארון הקודש. ה'משנה ברורה' מביא שקדושתו של ארון הקודש גדולה מקדושתה של התיבה מפני שבארון הקודש ספר התורה נמצא תמיד ואילו על התיבה נותנים את ספר התורה רק לפעמים.

ארון הקודש יש לו דין של 'תשמישי קדושה' וכך כתב בשו"ע קנ"ג סעיף ג': 'תשמישי קדושה, כגון: תיק של ספרים ומזוזות, ורצועות תפילין וארגז שנותנים בו ספר תורה או חומש'.

על 'תשמישי מצווה' פוסק המחבר בשו"ע הלכות ציצית 'חוט' ציצית שנפסקו יכול לזרקן לאשפה מפני שהיא מצווה שאין בגופה קדושה' וברמ"א שם כתב: 'ויש אומרים דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהם מנהג ביזיון לזרקן במקום מגונה אלא שאין צריכין גניזה ויש מדקדקין לגונזן והמחמיר ומדקדק במצוה זו תבוא עליו ברכה' וכתב שם במשנה ברורה שהוא הדין בסכך הסוכה ולולב ושופר.

אבל בתשמישי קדושה יש חומרה נוספת הם טעונים גניזה. זה לשון הגמ' במגילה 'תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין. ואלו הן תשמישי מצוה, סוכה לולב שופר ציצית. ואלו הן תשמישי קדושה, דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ספר תורה ונרתיק של תפילין ורצועותיהן'. ארון הקודש והתיבה עליה קוראים בתורה נקראים 'תשמישי קדושה'.

ה'נפש החיים' כתב: 'תרה התורה הקדושה ביתרון אור ותוספת קדושה גם על המצוות כולן יחד'. 'כי קדושת ואור המצווה אשר תשכין אורה על אותו הדבר והחפץ אשר בו ועל ידו תעשה המצווה, אינו שורה עליהם רק לפי שעתו, בעת שהמצווה נעשית בהם. אבל לאחר שנעשה בהן מצוותן, הקדושה והאור מתעלה ומסתלק מהם תיכף ונשאר כבראשונה'.

'אבל התורה הקדושה, כל מקום שתזרח ותופיע אורה וקדושתה פעם אחת, קדושת עולם תהיה לו, ונשאר תמיד בקדושתו. כמו ששינו בברייתא שתשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגנזין. ולכן מנו שם תשמישי תפילין ומזוזות, בכלל תשמישי קדושה. מחמת פרשיות התורה שהיו מונחות בתוכם פעם אחת'. 'נרתיק של תפילין' בית של תפילין שהיו מונחות בו פרשיות התורה הקדושה אפילו פעם אחת, מקבל דין אחר. הוא כבר לא תשמיש מצווה בלבד, הוא תשמיש קדושה שטעון גניזה.

ניתן אל לבנו, על אחת כמה וכמה, מעלתו וקדושתו של מי שעוסק בתורה תדיר. של מי שמוחו וגופו נעשים מקום שהתורה נמצאת בהם. איזו קדושה חלה עליו. נכיר במעלת עמילי התורה ולומדיה ונעריך את הקדושה החלה עליהם. נזכור ונדע לשמור על 'כבוד התורה' המביאה קדושה זו החופפת ומגינה עליו.

תורתו עמו, וכ"כ בס' נועם אלימלך וביאור דבריו נראה דאמנם שכח את תלמודו מ"מ לעולם הבא מזכירים לו כל תורתו (עיי' שו"ע הרב הלכות ת"ת פ"ב ה"י). ומכיון שלעולם הבא יש לו מעות ומעמד ת"ח אף בעולם הזה לא אבד ממנו שם ת"ח.

השלה"ק בפרשת ויקהל פקודי באות ט"ז ביאר השייכות בין שבירי לוחות לזמן ששכח תלמודו עפ"י דברי הגמ' בעירובין נ"ב ע"ב שאלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל ומפני ששבירת הלוחות היא גרמה לשכחת התורה לכן אין להאשים את הזקן ששכח תלמודו כי הם שגרמו לו השכחה (עיי' בילקוט סוף יהושע).

מובא במסכת אבות ס"ג משנה י"ז "השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו", וכו' אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל וכו'. ויש לפרש דשכח מחמת אונסו היינו שתקפה עליו משנתו דווקא ומיעטו בזה אם שכח ע"י שהלך אחד שרירות לבו בתענוגים וכמו שמצינו בגמ' שבת קמ"ז ב"א בן ערך שנמשך אחר תענוגים שבאמת כל מה שלמד שזה אינו בכלל אונס.

בס' טעם הצבי כתב לפרש עפ"י מש"כ בס' שפת אמת בפירושו דברי המשנה יכול אפילו תקפה עליו משנתו וכו', דמובא בשם האר"י דכל מה ששכח האדם בגלל שתקפה עליו משנתו עתיד הקב"ה להזכירו בעולם הבא וכך מובא בס' תשב"ץ קטן למהר"ם מרוטנבורג סימן תקכ"ט. והנה כתב הרמ"א מפאנו במאמרו מאה קשיטה סימן ל"ז דעל הלוחות הראשונות נאמר "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם", פקדי הוא מלשון "פקוד יפקוד אלוקים אתכם", והוא לשיב וחסאתם פירוש חסרונם, כי עתידות לוחות הראשונות לחזור לקדמותן, ולפי"ז מובן הדמיון משבירי לוחות לזמן ששכח תלמודו, דכשם כשבירי לוחות מונחות בארון ויש להם חשיבות משום שעתידין להיות שלימין, כמו"כ צריכים לכבד זקן ששכח תלמודו ששכח משום שעתידי תלמודו לחזור אליו לעתיד לבוא.

מובא בגמ' שבת קט"ז ע"א "ס"ת שנמחקו אותיותיה אין מצילין אותו בשבת" שהקלף מתקדש אגב הכתב, הלך הכתב הלכה לה קדושתו. וא"כ נאמר גם בזמן ששכח תלמודו אף באונס דפרח כתב התורה מלבו וממוחו, ומתרץ בס' אור הישר דגבי ס"ת כל קדושת הקלף היא ע"י אמירת פיו ורק בשביל הכתב המוכן להיות עליו בזה שייך לומר הלך הכתב הלך קדושתו, משא"כ הלוחות כתוב בהם "מעשה אלוקים הוא המה והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות", ולכן י"ל דבהם נתעצמה קדושה עצמית מהשי"ת הבלתי נפרדת לעולם כמובא בגמ' שבת ק"ה ע"א "אנכי" נוסטריקון אנה נפשי כתיבת יהבית (אני בעצמי כתבתי ונתתי), כן התי"ח בשעה שלומד נקבעה תורתו לא רק בלבו ומוחו הגופניים כי אם גם בנשמתו שהוא חלק מעצמות הבורא יתברך, ככתוב "זיפח באפיו נשמת חיים", ומבואר בזוה"ק "מאן דנפח מרוחיה נפח" וכתוב "חלקי ה' אמרה נפשי", וקדושה כזו ג"כ בלתי נמחקת לעולם.

מצות עשה מן התורה לכבד תלמידי חכמים, מקור מצוה זו כתבו רבינו חננאל בשבועות דף ל' ובס' המצוות לרמב"ם עשה כ"ט החינוך במצוה רנ"ז הוא ממש"כ "והדרת פני זקן" (ויקרא י"ט ל"ב), ודרשו חז"ל בקידושין ל"ב ע"ב "זקן נוסטריקון זה קנה חכמה". והכוונה לתלמידי חכמים, מאידך הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש שני ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן ק"ט לומדים זאת מהפסוק "את ה' אלוקיך תירא" (דברים ו' י"ג). ודרשו חז"ל בפסחים כ"ב ע"ב את לרבות תלמידי חכמים, אע"פ שבפסוק זה לא מוזכר חיוב הכבוד אלא המורא מ"מ למדים מזה גם חיוב הכבוד כי הירא מהתחם בודאי מכבדו מפני היראה. וכ"כ ברי"ף על עין יעקב ב"ק סוף פרק ד' (עיי' בירי רמה קידושין ל"ג).

מובא בגמ' ברכות ח' ע"ב "וזהרו בזמן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושבירי לוחות מונחות בארון". רש"י מפרש מה שכתוב "מחמת אונסו" דהיינו שחלה או שנטרד בדוחק מזונות, יש שכתבו שאם הוא עשיר והיה טרוד בעסקי פרנסתו ע"ז לא נאמר וזהו בזמן וכו' וכ"כ בס' פשוט ועיין (להגר"מ שטרנבוך שליט"א). מש"כ לוחות ושבירי לוחות מונחות בארון, דהיינו הלוחות השניות ושבירי הלוחות הראשונים מונחות בארון שנאמר "ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמת בארון" (דברים י' ב'), ודרשו חכמים בגמ' מנחות צ"ט ע"א "אשר שברת ושמת בארון", אף את השברים תשים בארון.

מלשון "וזהרו" משמע שצריך להזהר בזמן ששכח תלמודו שלא לבזותו אבל ודאי שאין צריך לכבדו כפי שהיה קודם ששכח, וכן משמע מלשון הגמ' במנחות צ"ט ע"א ת"ח ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון ומשמע מדברי הגמ' דאין לבזותו אבל לנהוג בו מנהג כבוד ולקום בפניו אין צריך (עיי' ירושלמי סוטה פ"ח ה"ג). אולם מדברי המאירי בברכות (שם) משמע אחרת שכתב וז"ל "זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו מוזהרים אנו שלא לנהוג בו בזיון, אלא שנכבדהו כאילו לא שכח", ומבואר ג"כ ששבירי לוחות יש לכבדם כלוחות וזהו החידוש שמניחין אותן בארון. כדברי המאירי מובא בירושלמי מו"ק פ"ג ח"א "רבי יעקב בר אבא וכו' אמר זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו כקדושת ארון ומשמע דלא רק שאין לבזותו אלא אף נוהגין בו מנהג כבוד.

חידוש גדול מוצאים אנו ברבינו בחיי פרשת כי תשא שכתב "ידוע דאותיות הלוחות היו חיים רוחניים ונפש הלוחות, ולכן קודם שבא משה למקום טומאה הביאם בידו משום דהחי נושא את עצמו, וכשבאו למקום טומאה פרחו האותיות ונעשו כבדים כמו הגוף לאחר הסתלקות הנפש ולכן נפלו, וכן זקן זה פרח תורתו". [עיי' שו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תתפ"ג וכך מובא בפירושו ע"ז יוסף על תנחומא פרשת כי תשא בשם האלשיך].

המהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם (נתיב התורה פ"ב) כתב שאם שכח מחמת אונסו לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם, וכמו שתמצא במי שהוא חכם גדול בתורה דלא נאמר דבשעת שינה אין עליו שם תלמיד חכם כיון שאין אונס הגוף נחשב שהתורה מסתלקת ממנו אלא לעולם

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בהניות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר,
ראשונים, אחרונים, הסידות